

ЛЕКЦИЯ 13

СТРУКТУРНИ ОПЕРАТОРИ

- **Видове участъци в един алгоритъм**
- **Същност на структурните оператори**
- **Съставен оператор**
- **Оператори за разклонение**
- **Оператори за повторение**

ВИДОВЕ АЛГОРИТМИ

За да определим какви структурни оператори трябва да има в един ЕПВР преди всичко трябва да решим въпроса **какви участъци** може да **съдържа един алгоритъм**.

Лесно се вижда, че **те са три вида**:

- (Линейна) **последователност**;
- **Разклоняване** по поне 2 пътя;
- **Повторение** на даден участък.

СЪЩНОСТ НА СТРУКТУРНИТЕ ОПЕРАТОРИ

Съдържат като част от своя запис **други оператори** и **определят реда** за тяхното изпълнение.

Това са операторите, които визират теоретиците **на структурното програмиране**.

Могат да се влагат един в друг
(като структурите от данни).

СЪСТАВЕН ОПЕРАТОР

Последователното изпълнение е главна характеристика на програмата като единно цяло.

От това гледище **специален оператор за последователно изпълнение** като, че ли не е необходим.

В много ЕПВР съществува **синтактично ограничение** като част от структурен оператор да се задава **само един единствен друг оператор**.

СЪСТАВЕН ОПЕРАТОР (продължение)

За преодоляване на посоченото ограничение в езици, в които има такова, се предоставя специален оператор за последователно изпълнение на съставлящите го оператори.

Този оператор се нарича **съставен оператор** – като **единен оператор**, той спазва ограничението и в същото време осигурява последователно **изпълнение на операторите**, които са **част от него**.

ПРИМЕР: СЪСТАВЕН ОПЕРАТОР

Паскал: **BEGIN** <оператор1> ;
 <оператор2> [; ...] **END**

Си: { <оператор1> <оператор2> [...] }

ВБ: няма синтактично ограничение
 като част от структурен оператор
 да се задава един единствен
 оператор, поради което **не е**
 необходим съставен **оператор**.

ОПЕРАТОРИ ЗА РАЗКЛОНЕНИЕ

Предназначени са да осигурят **приспособимост** на програмата към възникващите по време на нейното изпълнение обстоятелства.

При изпълнението им се **изчислява израз** (наречен **условие**) и **в зависимост от получената стойност изпълнението продължава по един от зададените алтернативни пътища.**

ОПЕРАТОРИ ЗА РАЗКЛОНЕНИЕ (прод.)

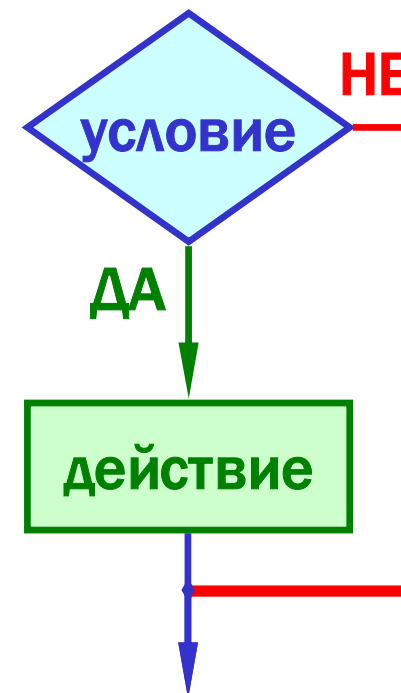
В зависимост от типа на израза – условие,
операторите за разклонение, които често се
наричат **оператори за вземане на решение,**
са **два вида:**

- ① условен оператор** с условие от **логически тип** и **две** алтернативи;
- ② оператор за избор** с условие от **целочислен** (или друг дискретен) **тип** и **произволен брой** алтернативи.

УСЛОВЕН ОПЕРАТОР (КРАТКА ФОРМА)

*Най-простият вид
разклонение е
да изпълним или да
заобиколим (пропуснем
изпълнението на) дадено
действие.*

*Напълно достатъчни
са един израз и едно
действие.*

ПРИМЕР: КРАТКА ФОРМА НА УСЛОВЕН ОПЕРАТОР

Паскал: IF <условие> THEN <оператор>

Си: if (<условие>) <оператор>

ВБ: редови (в един ред) :

If <условие> Then <оп1> [: <оп2> ...]

If <условие> Then ↵ **блоков**

<оператор1>

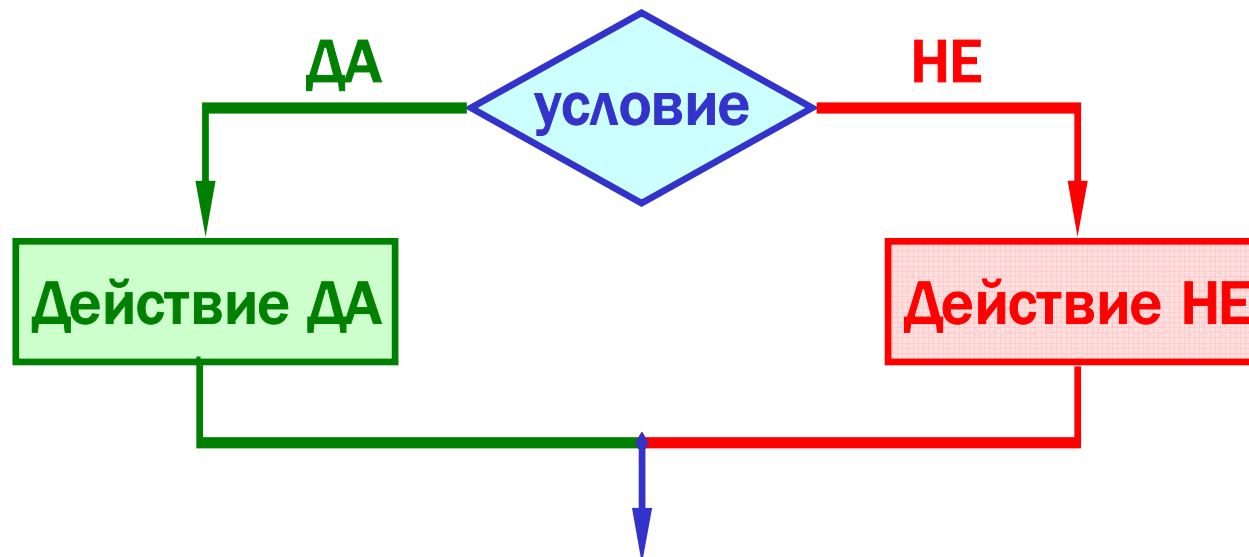
...

End If ↵

(if – ако, then – то)

УСЛОВЕН ОПЕРАТОР (ПЪЛНА ФОРМА)

По-добро решение е да изпълним само едно от две зададени алтернативни действия.

ПРОГ_13

11/45

ПРИМЕР: ПЪЛНА ФОРМА НА УСЛОВЕН ОПЕРАТОР

Паскал: IF <усл.> THEN <опер. И> ELSE <опер. Л>

Си: if (<усл.>) <опер. И> else <опер. Л>

ВБ: редови (в един ред):

If <усл> Then <И1> [:<И2> ...] Else <Л1> ... ↵

If <условие1> Then ↵ и блоков

<оператори1>

[ElseIf <условие2> Then ↵

<оператори2>

Else ↵

<оператори иначе>

End If ↵

ДВУСМИСЛИЕТО НА IF

Наличието на две форми на условния оператор и правото за влагане на структурни оператори води до двусмисления запис:

IF <условие₁> THEN IF <условие₂>
THEN <оператор₁> ELSE <оператор₂>

❶ записан е условен оператор в пълна форма IF условие₁ THEN оператор_И ELSE оператор₂, чийто оператор_И е условният оператор в кратка форма IF условие₂ THEN оператор₁;

ДВУСМИСЛИЕТО НА IF (продължение)

Двусмислен запис:

IF <условие₁> **THEN IF** <условие₂>
THEN <оператор₁> **ELSE** <оператор₂>

② записан е условен оператор в кратка форма **IF** условие₁ **THEN** оператор, чийто **вложен** оператор е условният оператор в пълна форма **IF** условие₂ **THEN** оператор₁ **ELSE** оператор₂.

КОРЕКТЕН ЗАПИС

Коректният и недвусмислен запис

в двата случая е:

① IF <условие₁> THEN
BEGIN; IF <условие₂>
THEN <оператор₁>
END; ELSE <оператор₂>

② IF <условие₁> THEN BEGIN;
IF <условие₂> THEN <оператор₁>
ELSE <оператор₂> END;

РЕШЕНИЯТА

Създателите на Алгол–60 са били
толкова шокирани от факта
на двусмислие, че набързо са обявили
цитираната конструкция за незаконна,
забранявайки след **then** да се записва
условен оператор.

Създателите на по-новите езици са по-
либерални като въвеждат правилото, че
всяко **else** се свързва с най-близкия от
ляво **then** (**Си**, **Паскал**) – тълкувание ②.

ЗАБЕЛЕЖКИ

- ❶ Операторът за **безусловен преход go to** и **кратката форма на оператор if** са напълно достатъчни за запис на **произволен алгоритъм**.
- ❷ **Машинните езици** съдържат преките еквиваленти само на тези два оператора.
- ❸ **Логическият тип е беден** на стойности и може да осигури **само две алтернативи**.
- ❹ **Влагането на оператори if** осигурява **произволен брой алтернативи**.

ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР

Влагането на оператори if влошава четенето и разбирането на програмата и **изисква изчисляване на множество изрази**, което не е рационално, а може и да не е желателно.

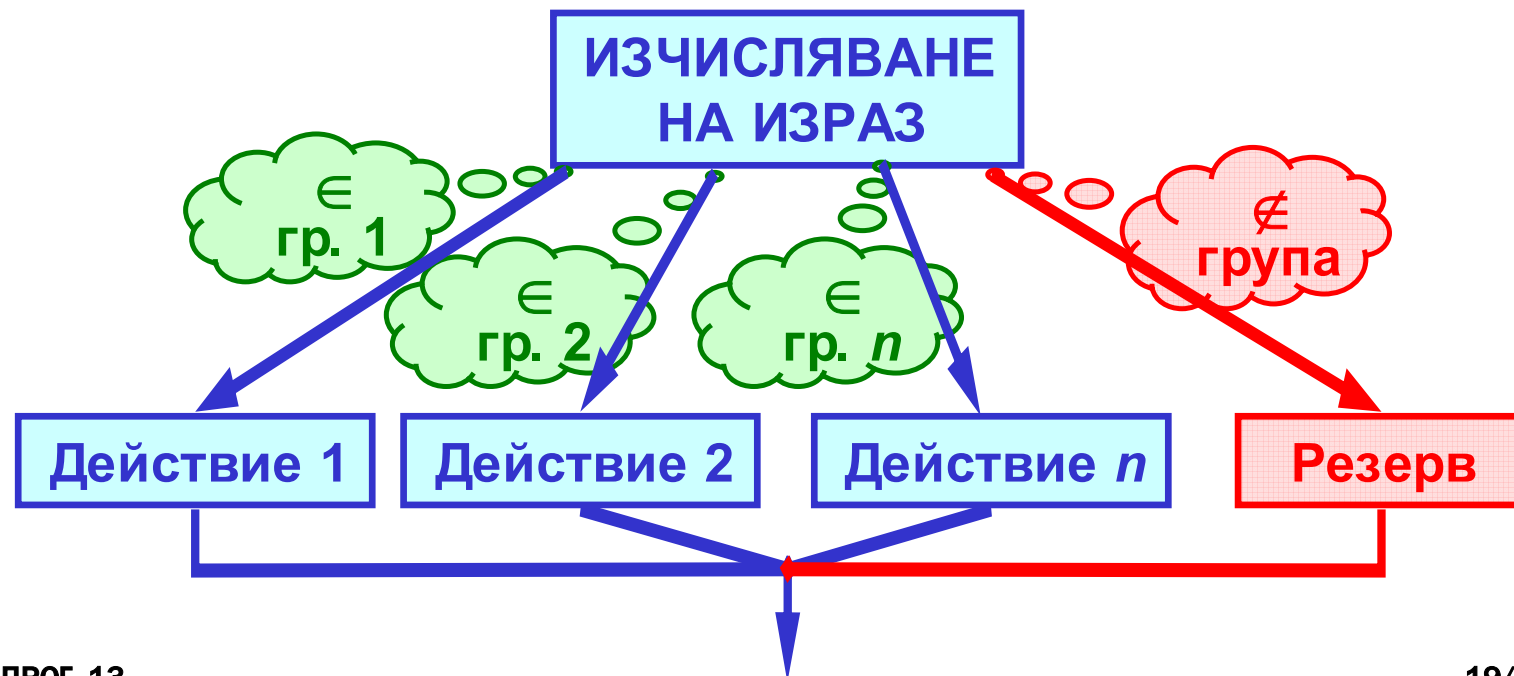
За осигуряване на **множество алтернативи** се търсят решения още в първите езици:

- 💡 Изчисляемо go to във Фортран;
- 💡 Именоващ израз в Алгол-60 ($\approx$ масив етикети).

Съвременните езици осигуряват специален оператор за избор, чрез който **еднократното изчисляване на целочислен (дискретен) израз** дава възможност за **продължаване** на изпълнението **по повече от две алтернативи**.

ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР (продължение)

Освен от целочислен тип изразът за избиране на алтернатива може да бъде от всеки друг дискретен тип (знак, изброим и т. п.).

ПРОГ_13

19/45

ПРИМЕР: ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР В ПАСКАЛ

CASE <Израз> **OF**

<Списък константи 1> : <Оператор 1>;

<Списък константи 2> : <Оператор 2>;

[. . .

<Списък константи n > : <Оператор n >;]

[**ELSE** <Оператор Else>] само в диалекти

END;

<Списък константи i > са разделени със запетаи
константи и интервали (**н . . к**) от типа на <Израз>.

ПРИМЕР: ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР В СИ

```
switch (<Израз>) {  
    <Константа 1> : <Оператори 1>  
    <Константа 2> : <Оператори 2>  
    [ . . .  
    <Константа n> : <Оператори n>]  
    [default: <допълнителни оператори>]  
}
```

<Константа *i*> играе ролята на етикет, т. е. след
<Оператори *i*> се изпълняват <Оператори *i* + 1> ...
За напускане на **switch** се използва **break**;

ПРИМЕР: ОПЕРАТОР ЗА ИЗБОР ВЪВ ВБ

```
Select Case <Израз> ◀  
    Case <Диапазон 1> ◀  
        <Оператори 1>  
    Case <Диапазон 2> ◀  
        <Оператори 2>  
    [ ... Case <Диапазон n> ◀  
        <Оператори n> ]  
    [ Case Else ◀  
        <допълнителни оператори> ]  
End Select ◀
```

ПРИМЕР: ДИАПАЗОНИ ВЪВ ВБ

Диапазоните на **ВБ** са **най-развити**.
Всеки диапазон се състои от **произволен брой** разделени със запетайи (,) **елементи**
от следните три вида:

🕯 **<произволен израз>**, вкл. константа;

🕯 **интервал** – **<израз От> То <израз До>**;

🕯 **сравнение** – **Is <знак> <израз>**.

ОПЕРАТОРИ ЗА ПОВТОРЕНИЕ

Възможността за многократно повторение на част от програмата **е сред най-големите блага** на програмирането: **малко човешки труд** (писане) **води до много компютърен труд** и пот по челото на ЦП (изпълнение).

Няма ЕПВР, който да не осигурява оператори за **повторение** на програмен участък.

Повторението на участък е и доста опасно:

⚠ ами **ако не спре** (безкрайно повторение)?

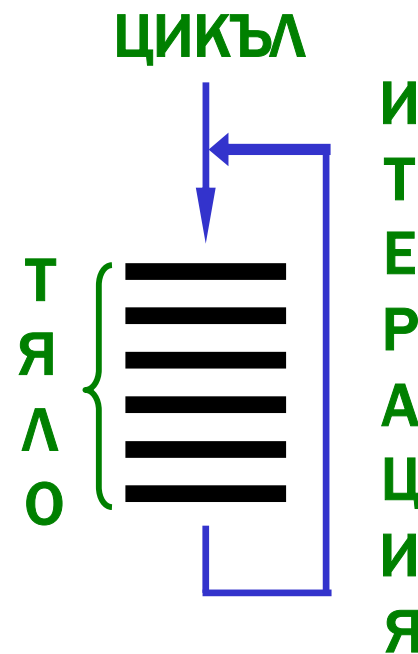
⚠ **правописна грешка** във Фортран превръща оператора за повторение `DO 100 I = 1, 5` в безобиден оператор за присвояване `DO100I = 1.5`.

НЯКОИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Повторението
се нарича **цикъл**.

Повтарящият се
участък се нарича
тяло на цикъла.

Еднократното
изпълнение
на повтарящия се
участък (тялото)
се нарича **итерация**.

ВИДОВЕ ЦИКЛИ

Съществен елемент на циклите е определянето на момента, в който ще трябва да последва нова итерация.

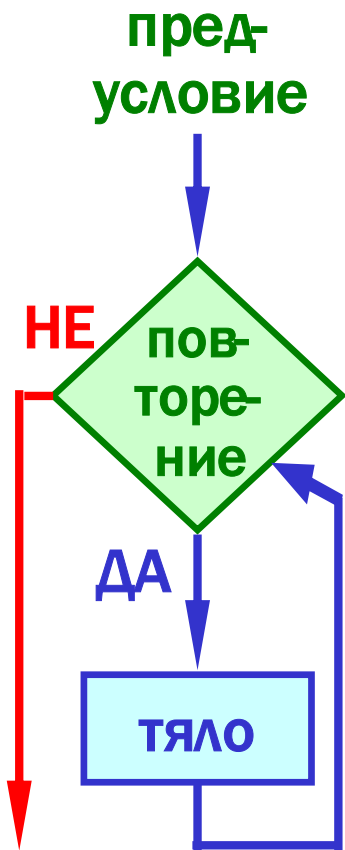
Това може да бъде **реализирано по 2 начина:**

- **проверка на условие** чрез изчисляване на израз от логически тип – **цикли по условие;**
- **преброяване** на итерациите – **цикли с преброяване.**

От своя страна **проверката на условието за повторение** може да бъде осъществена:

- **до изпълнение на тялото** – **предусловие;**
- **след изпълнение на тялото** – **следусловие.**

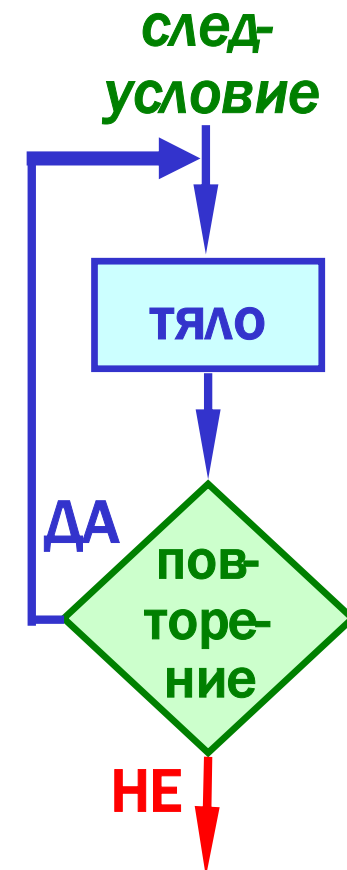
ЦИКЛИ С УСЛОВИЕ

ПРОГ_13

Може би те са **по-важни**,
защото **циклите**
с **преброяване** **могат**
да се **реализират** чрез тях.
Условието за повторение е
израз от **логически тип**.

Тялото на цикъла, трябва да
променя текущите стойности
на **променливите**, участващи
при изчисляване на условието
за повторение.

27/45

ЗАБЕЛЕЖКИ

- ❶ Тялото на цикъл с предусловие може да не бъде изпълнено нито веднъж, когато при достигане на цикъла още първото изчисляване на условието покаже липса на повторение.
- ❷ Тялото на цикъл със следусловие се изпълнява поне веднъж, защото условието за повторение се изчислява след неговото изпълнение.
- ❸ Циклите с предусловие решават около 95% от необходимите случаи.

ПРИМЕР: ЦИКЛИ С УСЛОВИЯ В ПАСКАЛ

WHILE <Условие> **DO** <Оператор> ; пред

Итерация : еквивалент на оператора

IF <Условие> **THEN BEGIN**;
 <Оператор> ; **GOTO** Итерация ; **END**

REPEAT <Оператори> **UNTIL** <Условие>

Итерация : <Оператори> еквивалент

IF NOT <Условие> **THEN GOTO** Итерация ;

while = докато; until = докогато

ПРИМЕР: ЦИКЛИ С УСЛОВИЯ В СИ

while (<Условие>) <Оператор> **пред**

Итерация: **еквивалент на оператора**

```
if (<Условие>)  
    {<Оператор> goto Итерация}
```

do <Оператор> **while** (<Условие>) **след**

Итерация: <Оператор> **еквивалент**

```
if (<Условие>) goto Итерация;
```

Еднотипна проверка на условието!

ПРИМЕР: ЦИКЛИ С ПРЕДУСЛОВИЕ ВЪВ ВБ

Do While <Условие> ◀◀ **при истина**
 <Оператори>
Loop ◀◀

While <Условие> ◀◀ **също при истина**
 <Оператори>
Wend ◀◀

Do Until <Условие> ◀◀ **при лъжа**
 <Оператори>
Loop ◀◀

ПРИМЕР: ЦИКЛИ СЪС СЛЕДУСЛОВИЕ ВЪВ ВБ

Do ◀

<Оператори>

Loop While <Условие> ◀ истина

Do ◀

<Оператори>

Loop Until <Условие> ◀ лъжа

ЦИКЛИ С ПРЕБРОЯВАНЕ

В редица случаи броят на повторенията е известен **преди започване на цикъла** (например при еднотипната обработка на всички елементи на един масив).

Тогава вместо да проверяваме условие е **по-лесно да преброим повторенията**.

Броенето може да бъде:

 нормално – по нарастване;

 обратно – по намаляване
(**предстартово броене**).

ЗАБЕЛЕЖКИ

- ❶ От съществено значение е в тялото на цикъла да знаем номера на повторението. За целта е подходящо да има променлива, която да брой повторенията. Тя се нарича управляваща променлива на цикъла.
- ❷ За улесняване на авторите на езикови процесори стойността на управляващата променлива след завършване на цикъла не е определена явно и точно.
- ❸ Броенето е еквивалентно на преминаване към следваща/предишна стойност (± 1).

ЗАБЕЛЕЖКИ (прод.)

- ④ За „броене“ е подходящо **управляващата променлива** да бъде **от произволен дискретен тип**, но **не и от приближен**.
- ⑤ Целите числа позволяват **обобщаване: увеличаване/намаляване с произволно избрано цяло число**.
- ⑥ В обобщения случай **последователните стойности** на управляващата променлива **образуват аритметична прогресия** с разлика, различна от ± 1 . Това обяснява и другото име на подобен цикъл – **ЦИКЪЛ за аритметична прогресия**.

ПРИМЕР: ЦИКЪЛ С ПРЕБРОЯВАНЕ

Паскал: **FOR** <пром.> **:=** <начало> **{TO |**
DOWNTO} <край> **DO** <оператор>

<пром.> **:=** <начало>; **{еквивалент при TO}**
WHILE <пром.> **<=** <край> **DO BEGIN**;
 <оператор>; <пром.> **:=** **SUCC** (<пром.>) ;
END;

Си: вместо такъв оператор има **по-общ**
for (<начало>; <проверка>; <промяна>)
 <оператор>

<начало>; **while** (<проверка>) **еквивалент**
{ <оператор> <промяна> **}**

ПРИМЕР: ЦИКЪЛ С ПРЕБРОЯВАНЕ ВЪВ ВБ

For <упр. пром. > = <начало> **To** <край>
[**Step** <стъпка>] ↵
<оператори>

Next [<управляваща променлива>]

Еквивалент при <стъпка> > 0:

<упр. пром. > = <начало>

Do Until <упр. пром. > > <край> ↵
<оператори>

<упр. пром. > = <упр. пром. > + <стъпка>

Loop ↵

ПРИМЕР: СПЕЦИАЛНО ПРЕБРОЯВАНЕ ВЪВ ВБ

```
For Each <Елемент> In <Група> ◀  
    <Оператори>  
Next [<Елемент>] ◀
```

<Елемент> е име на **обектова**
променлива (указател), а <Група> е
колекция (специален клас) от обекти
от съответен на променливата клас.

ПРЕКЪСВАНЕ НА ЦИКЪЛ

В тялото на един цикъл могат да бъдат констатирани **условия**, които:

① обезсмислят продължаване на **изпълнението на цикъла**;

② изискват незабавно прекъсване на поредната итерация и преминаване **към следващата итерация**.

Решение на тези въпроси се **осигурява** от оператор **go to** със **специфичен етикет**.

Затова **много езици** предлагат **скрит go to**.

ПРИМЕР: СКРИТИ GO TO

Паскал: няма такива оператори.

Си: `break;` – ИЗХОД ОТ ЦИКЪЛ И оператор `switch`.

`continue;` – нова итерация.

ВБ: `Exit {Do | For}` ◀

ИЗХОД ОТ ЦИКЪЛ – `Exit For` се използва и при `For Each`.

ВЛОЖЕНИ ЦИКЛИ

Операторите за цикъл могат да се влагат един в друг, както и всички други структурни оператори.

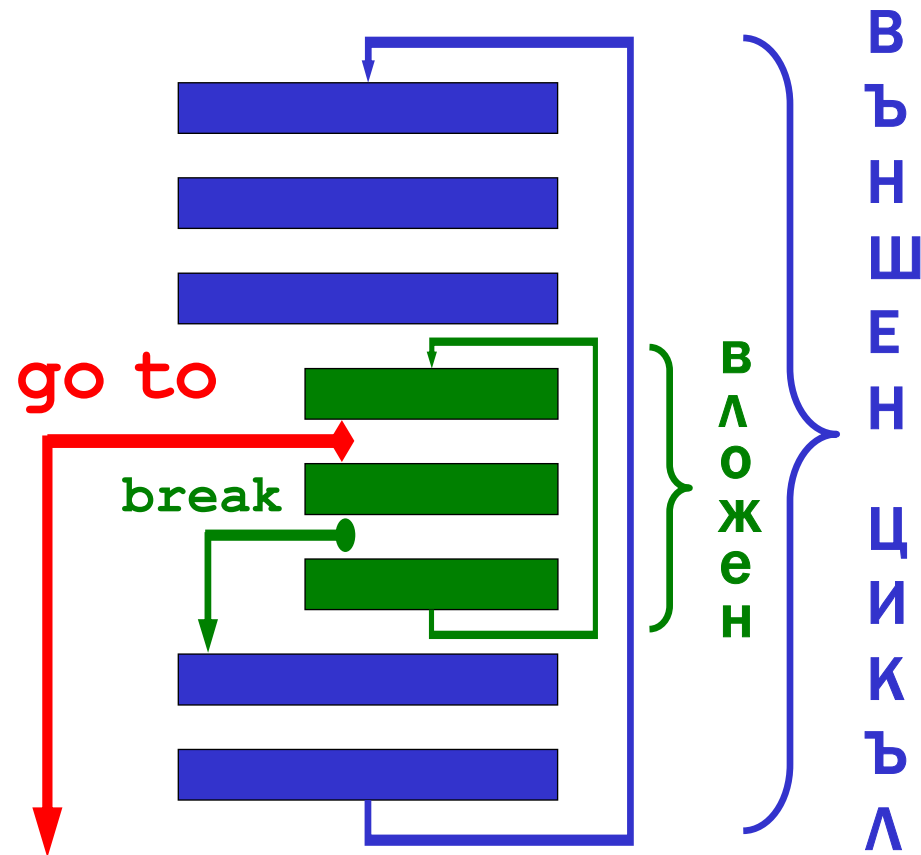
Цикълът, който е записан в тялото на друг, се нарича **вложен** (вътрешен) **цикъл**.

Цикълът, който съдържа в тялото си друг, се нарича **външен** (обхващащ) **цикъл**.

Скритите оператори **go to** дават възможности за напускане само на един цикъл, т. е. те не позволяват от тялото на един **вложен** цикъл да се напуска **външният** цикъл.

Това е и единственият случай, в който трябва да се използва оператор **go to**.

ПРИМЕР: ВЛОЖЕНИ ЦИКЛИ И GO TO

БЕЗКРАЙНИ ЦИКЛИ

Безкрайните цикли (чието повтаряне никога не завършва) по принцип **са опасни**.

Безкраен цикъл, може да бъде записан **във всеки език**.

Операторите за безусловен преход (явни и неявни) **дават възможност безкрайните цикли** все пак **да завършват** своите повторения.

Явното записване на безкраен цикъл повишава вниманието на четящия програмата да провери **дали вътре в тялото има условие за край** (**go to**, **break**, **exit**).

ПРИМЕР: БЕЗКРАЙНИ ЦИКЛИ

Паскал: **WHILE TRUE DO ...;**
REPEAT ... UNTIL FALSE;

Си: **while () ... + break!**
for (;;) ... + break!

ВБ: **Do ◀**
. . . + Exit Do!
Loop ◀

**БЛАГОДАРЯ ВИ
ЗА ВНИМАНИЕТО!**

**БЪДЕТЕ С МЕН И
В СЛЕДВАЩАТА ЛЕКЦИЯ,
КОЯТО ЩЕ НИ ОТВЕДЕ
В НЕВЕРОЯТНИЯ СВЯТ НА
ПРОГРАМНИТЕ ЧАСТИ**